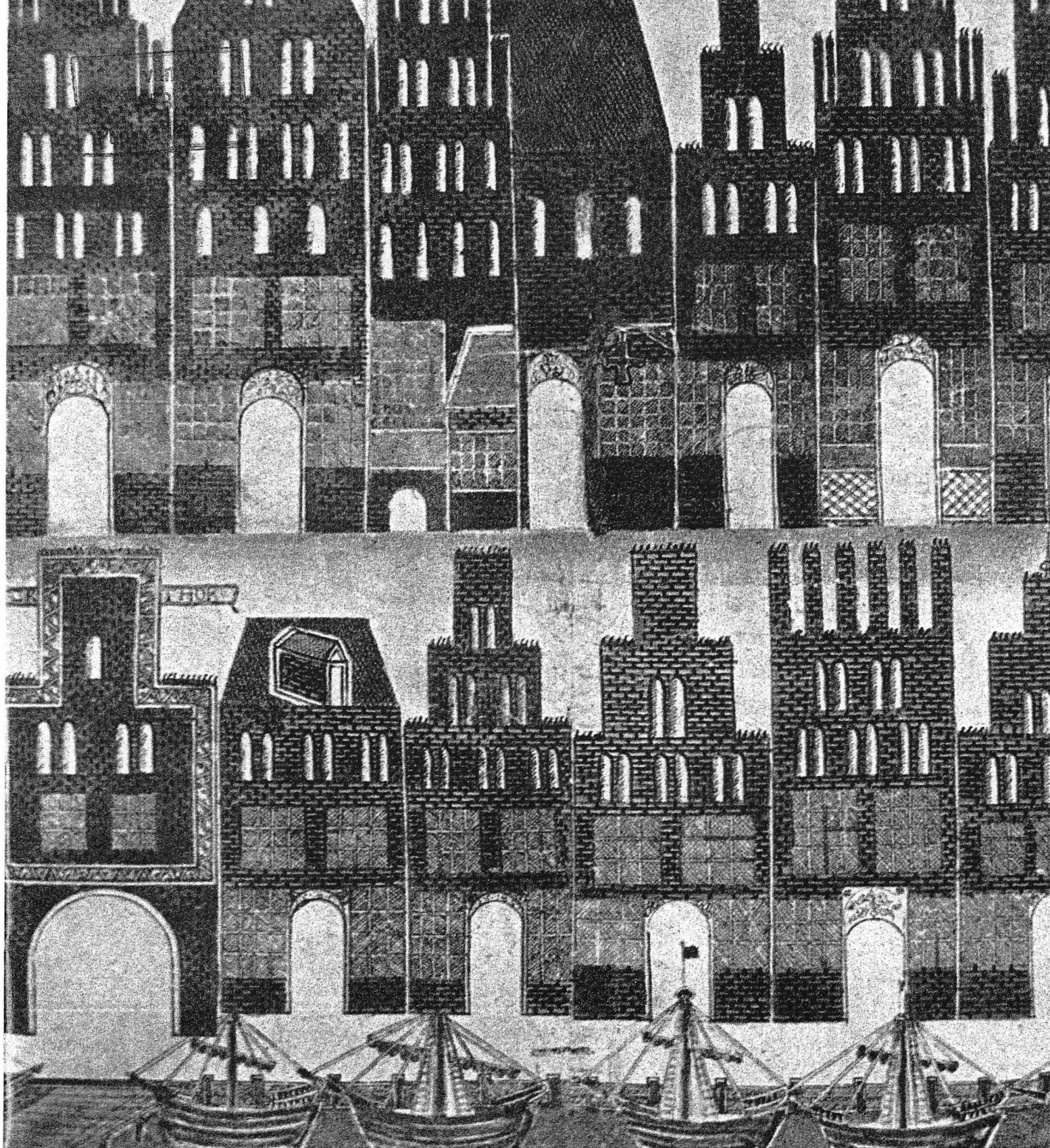

VERGARELDE TIJDEN: NIMMERS 1790 BELGIË 1351R

SPIEGEL HISTORIAEL

MAANDSAD VOOR GESCHIEDENIS EN ARCHEOLOGIE

Mechtild Witlox

Interview met professor K. W. Swart

Eind oktober was K. W. Swart, sinds 1966 hoogleraar in de Nederlandse geschiedenis in Londen, een paar dagen in zijn geboorteland. Hij ging met enthousiasme in op het voorstel een gesprek te voeren over zijn Londense leerstoel en zijn nieuwe biografie over Willem van Oranje.

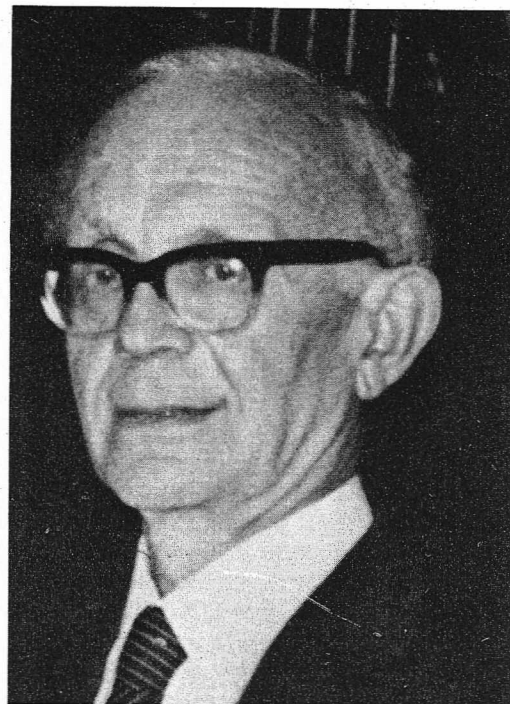
'Ik ben een beetje een vreemde vogel'

Koenraad Wolter Swart is een vriendelijke oudere heer van 67 jaar die, eenmaal aan het praten, zijn woordenstroom onvermoeibaar laat vloeien. Twee uur lang weet hij mij te boeien met een vurig betoog waarin de Engelse uitdrukkingen niet ontbreken. De herkomst daarvan wordt al snel duidelijk.

Ruim zeventien jaar heeft K. W. Swart in Amerika gewoond. Kort na de tweede wereldoorlog is hij daarheen gegaan om, gepromoveerd historicus, Amerikaanse geschiedenis te studeren aan Harvard University. Het beviel hem zeer goed in de Nieuwe Wereld: hij ontmoette er zijn vrouw, doceerde aan verschillende universiteiten, en mede omdat de trieste vooruitzichten in het naoorlogse Nederland hem niet aanlokten, besloot hij zich voor goed in Amerika te vestigen.

In 1966 echter treffen we hem in Engeland aan als hoogleraar in de Nederlandse geschiedenis aan het illustere University College London. Swart: 'Het kwam als een grote verrassing dat ik plotse-ling gevraagd werd om deze zeer bekende leerstoel te bekleden.' Dit is begrijpelijk daar hij toentertijd meer in de Franse dan in de Nederlandse geschiedenis gespecialiseerd was. Dit blijkt bij voorbeeld uit de volgende publikaties: zijn dissertatie *Sale of Offices in the Seventeenth Century* (s-Gravenhage 1949) behandelt de ambtenverkoop in de 16de en 17de eeuw met de focus gericht op Frankrijk. En zijn boek, *The Sense of Decadence in Nineteenth-Century France* (s-Gravenhage 1964). Hierin beschrijft hij het gevoel van pessimisme, niet alleen in Frankrijk en in de 19de eeuw zoals de titel suggereert, maar in allerlei landen door de eeuwen heen. De Nederlandse Republiek echter, waar in de 18de eeuw het gevoel van ondergang en verval ook sterk aanwezig was, komt er niet in voor.

Begrijpelijk dat niet alle historici even enthousiast over Swarts benoeming waren. Vooral Pieter Geyl, de oprichter van de leerstoel, was niet zo gecharmeerd van een opvolger die nooit blij gegeven had van belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis, ja zelfs zo een lage dunk had van het belang van Nederland dat hij het niet eens in zijn boek vermeldde! Swart verzekert mij dat hij zich steeds meer is gaan interesseren voor de Nederlandse geschiedenis en nu zelfs zijn bibliotheek over de Franse geschiedenis van de hand gaat doen. Maar nog steeds is hij niet erg 'nationalistisch'. Dit heeft naar zijn mening ook voordelen bij het bestuderen van de Nederlandse geschiedenis: 'Je kunt het onder-

werp van een afstand bekijken, maar bent toch zo vertrouwd met de taal, opvattingen en geschiedenis van het land dat je beter dan een buitenlander een oordeel kunt geven; als ex-patriot heb ik zo *the best of two worlds*. Ik ben een beetje een vreemde vogel, een mengseltje Nederlander, Amerikaan en Engelsman.'

De Londense leerstoel

De Londense leerstoel (officieel: Dutch History and Institutions) is in 1920 opgericht op initiatief van Pieter Geyl. Deze werd hierin gesteund door een aantal Nederlandse historici die het belangrijk achtten dat er in het buitenland meer belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis gewekt werd. Aanvankelijk moest de leerstoel het hebben van giften uit het bedrijfsleven. Zo mocht de bekleder van de leerstoel gratis heen en weer met de bootlijn 'De Batavier'. De Nederlandse regering stelde deze propaganda wel op prijs en ging op den duur financiële steun verlenen. De laatste decennia draait Engeland grotendeels voor de kosten op. Dit heeft het voortbestaan van de leerstoel enige tijd op de tocht gezet, aangezien daar al eerder dan in Nederland het bezuinigingsspoek rondwaarde. Nu lijkt dat gevaar geweken en kan er druk gespeculeerd worden over de opvolger van professor Swart, die volgend jaar met emeritaat gaat. Pogingen van mijn kant om een tipje van de sluier op te lichten werden vriendelijk doch resoluut getorpedeerd.

De leerstoel is ondergebracht bij University College London. Dit maakt deel uit van de universiteit van Londen. De bekleder van de leerstoel is tevens hoogleraar aan de subfaculteit geschiedenis. Hij wordt benoemd door de universiteit van Londen, maar ook Nederlandse historici kunnen nog steeds invloed op de keuze uitoefenen.

Engeland kent reeds langer de twee-fasenstructuur: er bestaat een vrij korte studieduur, drie jaar, waarna een examen de universitaire loopbaan voor het merendeel van de studenten afsluit ('undergraduates'). Een zeer klein aantal gaat door ('postgraduates'). De undergraduates kunnen bij professor Swart kiezen uit de volgende cursussen: De Opstand van de Nederlanden (1559-1588) en De Gouden Eeuw van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden (1588-1715). Elke cursus wordt door gemiddeld tien studenten gevolgd, een aantal waarover Swart gezien het specialistische karakter van de cursussen best tevreden

is. Postgraduates kunnen bij hem promoveren. Kort geleden nog C. C. Hibben op: *Particularism and Revolt: The Gouda Vroedschap and the Revolt of the Netherlands*.

'Kolonisatie van het Nederlandse verleden'

De bekleders van de leerstoel, achtereenvolgens P. Geyl, G. J. Renier, E. H. Kossmann en K. W. Swart, hebben veel gedaan om belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis in Engeland te wekken. Zowel hun onderwijs als hun onderzoek richt zich op de 16de en 17de eeuw. De politieke, economische en culturele betrekkingen tussen Engeland en de Nederlandse Republiek waren in die tijd hoogstbelangrijk. Maar het is vooral de Nederlandse maatschappij met haar min of meer unieke regeringsvorm, sociale verhoudingen en prestaties op literair en wetenschappelijk gebied, die de aandacht krijgt. 'De Engelse historici beseffen terdege dat zij hun eigen geschiedenis van die periode niet goed kunnen begrijpen zonder hier iets van af te weten. Er lijken zelfs meer Engelsen dan Nederlanders deze periode in de Nederlandse geschiedenis bestudeerd te hebben. Enkele resultaten: K. H. D. Haley, *The Dutch in the Seventeenth Century* (1972); J. L. Price, *Culture and Society in the Dutch Republic During the Seventeenth Century* (1974); G. Parker, *The Dutch Revolt* (1977) en J. I. Israel, *The Dutch Republic and the Hispanic World 1606-1661* (1982).'

Hoe valt deze belangstelling voor de Nederlandse geschiedenis van dit tijdperk, die in deze mate alleen in Engeland te signaleren is, te verklaren? Swart schrijft dit niet uitsluitend toe aan de Londense leerstoel. Gunstige voorwaarden hiervoor waren: de Engelsen zijn minder 'insulair' geworden, hebben zich meer op Europa georiënteerd. Engeland is niet zo groot als bij voorbeeld Amerika en dit maakt het gemakkelijker voor deze deskundigen om onderling contact te houden. Maar de leerstoel heeft er zeker toe bijgedragen door als een soort forum, 'clearing-house', te fungeren. De belangstellenden komen geregeld bijeen op een seminarie over de Nederlandse geschiedenis in het Instituut voor Historisch Onderzoek. En sinds 1960 worden er elke drie jaar Engels-Nederlandse conferenties gehouden.

De Engelsen hebben het van hun kant nooit nodig gevonden om in Nederland een leerstoel op te richten voor de Engelse geschiedenis. Professor Swart meent dat dit komt omdat de Engelse geschiedenis waarschijnlijk zo belangrijk geacht wordt dat zij vanzelf wel aan haar trekken zal komen. Ook van Nederlandse zijde is de Londense leerstoel uniek. Alleen de Queen Wilhelmina Chair aan de Colombia University te New York valt er enigszins mee te vergelijken. Vroeger was deze leerstoel literair georiënteerd, maar tegenwoordig zetelt daar een historicus, J. W. Smit.

Biografie over Willem van Oranje

Professor Swart werkt al enige jaren aan een biografie over Willem van Oranje. Het jaar 1984, waarin herdacht wordt dat Willem van Oranje vierhonderd jaar geleden vermoord werd, nodigt bij uitstek uit tot een nader gesprek over Swarts boek. De vraag welt in mij op of er nog iets nieuws te vertellen valt: de boekenplanken staan immers vol over Willem van Oranje en de Opstand van de Nederlanden. Swart barst meteen los. 'Het oude beeld van 'Willem de Zwijger' als de 'Vader des Vaderlands', de held van de Tachtigjarige Oorlog, het genie, een soort 'Übermensch' zonder tekortkomingen zoals P. J. Blok (*Willem de Eerste. Prins van Oranje* 1919) hem nog zag, is weliswaar door latere historici genuanceerd, maar er is geen nieuw beeld voor in de plaats gekomen.' Swart poogt met zijn biografie in deze leemte te voorzien.

'In de eerste plaats moet je Willem van Oranje als lid van zijn groep, de adel, zien. In zijn levenshouding, denkbeelden over maatschappij en politiek verschilde hij aanvankelijk nauwelijks

van andere leden van de adel. Ook bij hem stond lange tijd het bevorderen van familiebelangen op de voorgrond ('Je maintiendrai Nassau'). Daarom kon Willem van Oranje in 1568, toen Alva zijn bezittingen verbeurd verklaard en zijn zoon naar Spanje gevoerd had, niet anders dan de strijd tegen Spanje aanvaarden. Dat was de enige manier om bezittingen, eer en reputatie van de familie te herstellen.' Swart is het niet eens met de visie van de calvinistische Van Schelven dat Willem van Oranje zich vooral met godsdienstige kwesties bezighield. 'Integendeel, hij was een raspoliticus, een zeer bekwaam staatsman, een sluwe vos met scherp inzicht in de politieke verhoudingen van zijn tijd, met grote mensenkennis en weinig illusies.'

Swart signaleert een grote, belangrijke tegenstrijdigheid: 'Hoewel Willem van Oranje bekend stond als een toonbeeld van gematigdheid en omzichtigheid, gold dit beslist niet voor zijn houding ten opzichte van de Spaanse koning. Zijn beslissing in 1568 om de wapens op te nemen, getuigde van een roekeloos optimisme. Er was heel weinig kans van slagen. Alva beschikte over een sterk leger waarmee alle oppositie reeds onderdrukt was. Toch had 'dat kleine graafje in Duitsland', zoals Filips II hem noemde, de illusie dat hij de strijd tegen de machtige koning van Spanje kon leiden. En hij heeft deze strijd ook vastbesloten doorgezet, hoe ongunstig de omstandigheden ook waren. Typerend is in dit verband het gezegde dat aan hem wordt toegeschreven: 'n'est besoin d'espérer pour entreprendre ni besoin de réussir pour perséverer' (men hoeft geen hoop te hebben om iets te ondernemen noch succes te hebben om ermee door te gaan). Alleen in zijn houding tegenover de Spaanse koning was hij niet genegen tot enig compromis en feller dan wie ook. Ook toen Filips II in het midden van de jaren 1570 zijn politiek tegenover de Nederlanden matigde - hij was tot concessies bereid, nam opstandige edellieden weer in genade aan en liet veroverde steden humaner behandelen - bleef Willem van Oranje dezelfde anti-Spaanse propaganda voeren. Ook toen bleef hij waarschuwen: 'Alle koningen zijn wraakzuchtig'. Zijn wantrouwen jegens Filips was te groot om te geloven in een blijvende overeenkomst.' Deze essentiële eigenschap van Willem van Oranje is volgens Swart tot nog toe onvoldoende belicht.

Het ligt in de bedoeling dat de biografie in 1985 zal uitkomen. Swart mikt op een breder publiek dan slechts specialisten en vakgenoten. Hij is ervan overtuigd dat zijn boek voldoende belangstelling zal vinden: tegenwoordig wordt het koningshuis kritischer bekeken en daardoor kan ook het gedrag van zijn vroegere leden met minder schroom benaderd worden. Men is niet meer zo nationalistisch, waardoor een minder partijdige beschouwing van de rol die het huis van Oranje in de geschiedenis gespeeld heeft, gemakkelijker dan vroeger te geven is.

Toch zou er in deze tijd een belemmering kunnen zijn voor het schrijven van een biografie. Er is een stroming in de geschiedwetenschap die elk belang van de enkeling ontkent en zich meer richt op grote economische en sociale structuren. Swart is het met deze opvattingen absoluut niet eens. 'Zekere persoonlijkheden zoals Jezus, Mohammed, Napoleon en Hitler hebben op bepaalde momenten doorslaggevende invloed op de loop van de geschiedenis gehad.' Overigens ziet Swart zich in deze niet als 'Einzelgänger'. Vele historici met hem vinden dat de 'onpersoonlijke' stroming in de geschiedwetenschap te ver is doorgevoerd: 'Een positievere houding tegenover de biografie is al merkbaar.' En Swarts boek zal hier, naar ik hoop, een bijdrage toe leveren.

K. W. Swart publiceerde onder meer: *Salvo of Offices in the Seventeenth Century* (s-Gravenhage 1949); *The Sense of Decadence in Nineteenth-Century France* (s-Gravenhage 1964); *The Miracle of the Dutch Republic as Seen in the Seventeenth Century* (Londen 1969); *William the Silent and the Revolt of the Netherlands* (Londen 1978).